



# Stárnutí a stáří

PSY104 Vývojová psychologie II

připravila  
Mgr. Táňa Sedláková



















- I. **Čo je to geropsychológia?**
- II. **Sociálne a vývojové teórie (kritika a príklady)**
  - A. Havinghurst – Teória vývojových úloh
  - B. Erikson – Teória psychosociálneho vývoja
  - C. Rowe, Kahn a Baltesoví – Starnúť úspešne?
- III. **Stereotypizácia a diskriminácia na základe veku (príklady)**
  - D. Ageismus
  - E. Psychologické dôsledky ageismu - autoageismus
- IV. **Literatúra**

# I. Čo je to geropsychológia?

PSY104

- gerontopsychológia, gerontologická psychológia
- špeciálizácia v APA – Professional Geropsychology
  - **APA Division 20 – Adult Development and Ageing**
  - **APA Division 12, Section II – Clinical Geropsychology**



Rozdeľte sa do trojíc, v ktorých budete počas celej hodiny diskutovať a spolupracovať.

Podpíšte na čistý papier všetkých členov vašej diskusnej skupiny.

### Vývojové obdobia

ranné stáří/ pravé stáří - tretí vek/ štvrtý vek - later adulthood/ elderhood



Nicholas Nixon: Brown Sisters

### Havinghurst – Teória vývojových úloh (1954), 60+

- prispôbiť sa znižujúcej sa fyzickej sile a zhoršujúcemu sa zdraviu

Bohumila Grogerová – Rukopis

- prispôbiť sa odchodu do dôchodku Phillip Roth - Everyman
- vyrovnáť sa so smrťou partnera Julian Barnes – Levels of life
- vytvoriť si dobré vzťahy s ľuďmi rovnakého veku
- prijať a vhodne si prispôbiť sociálne role
- vytvoriť uspokojivé životné usporiadanie

Čo vás na tejto teórii zaujalo?  
Ktoré vývojové úlohy sa od začiatku 50 rokov v životoch niektorých seniorov z vášho pohľadu premenili? Ako?

### **Teória vývojových úloh** (2015), 60+

- prispôbiť sa znižujúcej sa fyzickej sile a zhoršujúcemu sa zdraviu
- prispôbiť sa odchodu do dôchodku a zníženému príjmu
- vyrovať sa so smrťou partnera
- vytvoriť si dobré vzťahy s ľuďmi rovnakého veku
- prijať a vhodne si prispôbiť sociálne role
- vytvoriť uspokojivé životné usporiadanie
- ???

### Erikson – Teória psychosociálneho vývoja

- 8 vývojových štádií
- stáří
  - psychosociálna kríza: **integrita X zúfalstvo**

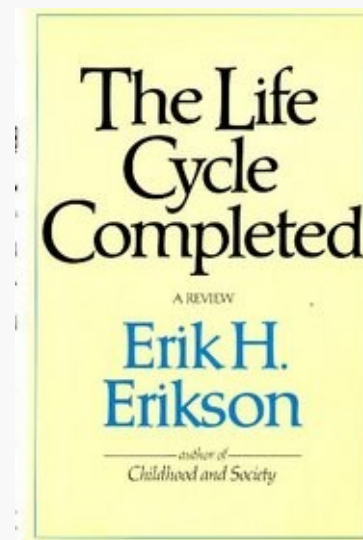
*„Adults must incorporate into their self-image a lifelong record of conflicts, failures and disappointments along with accomplishments“*

(Newman, 2015, s. 553)

reminiscencia, introspekcia a sebahodnotenie

ageizmus + autoageizmus

- centrálny proces: **vrstovníci**
- cnosť: **múdrost'** (Newman, 2015)
- jadrová patológia: **opovrhnutie** (Erikson, 1986)



### Erikson – Teória psychosociálneho vývoja

- kritika → rozšírenie teórie
- dlhovekosť
  - psychosociálna kríza: **nesmrteľnosť X zánik**
  - centrálny proces: **sociálnej opora** (vzťahová autonómia)
  - cnosť: **sebaistota**
- jadrová patológia: **nedostatok dôvery**  
(Newman, 2015)



Dalí - The Persistence of Memory



Poznáte vo svojom okolí staršieho človeka, o ktorom by ste povedali, že dosiahol v procese vlastného vývoja osobnú integritu?  
Prejavuje sa u tohto človeka z vášho pohľadu múdrosť?  
Akými spôsobmi?

- naratív starnutia ako úpadku vs. naratív starnutia ako rastu
- Butler (1968): ageism
- **Gold in gray!** - > healthy, productive, active, positive ageing

### Successful ageing - Rowe, Kahn (1987)

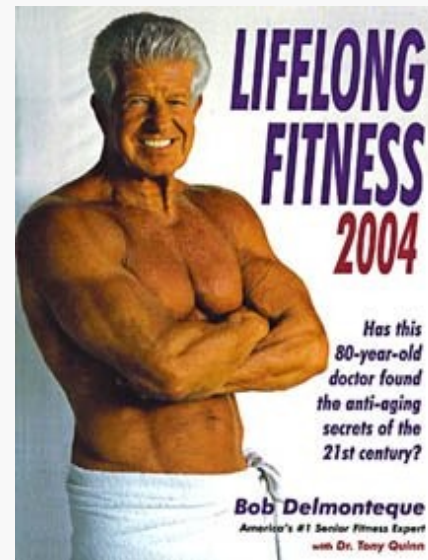
- Havinghurst  
*„Adding life to the years“ and „getting satisfaction from life“*
- Fisher (1992):  
*„Elderly define successful ageing in term od strategies for coping“*
- Palmore (1995)  
*„A comprehensive definition of successful ageing would combine survival (longevity), health (lack of ability), and life satisfaction (happiness).“*
- Baltes, Baltes (1990): **SA: Perspectives from the Behavioural Sciences**  
  
*„ “ (Baltes, Baltes, 1990:4) the concept of successful ageing suggests a vigorous examination of what might in principle be possible. (...) „success“ in old age may be different from those in earlier phases of life*

### Successful ageing - Rowe, Kahn (1987)

Čo sú podľa vás kritéria úspešného starnutia?



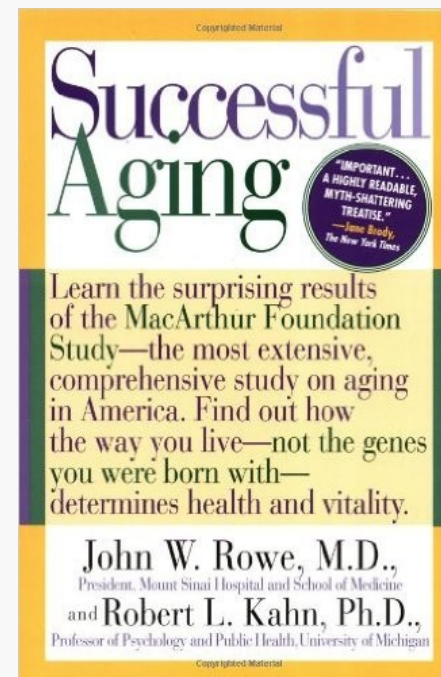
(zdroj: internet)



### Successful ageing - Rowe, Kahn (1987)

Čo sú podľa vás kritéria úspešného starnutia?

- problematická validita objektívnych vs. subjektívnych kritérií
  - **subjektívne kritéria**
    - life-satisfaction,
    - subjective health, health beliefs,
    - self-concept, self-esteem,
    - sense of control,
    - coping a pod.
  - **objektívne kritéria**
    - neurozobrazovacie testy,
    - metabolické miery,
    - senzorické testy,
    - fyzický a kognitívny výkon
    - sebestačnosť apod.
  - **multidisciplinary research**



### Baltes, Baltes – **Model SOC** (1990)

- **Selekcia:** výber cieľa, ktorý chceme dosiahnuť podľa hodnoty a dôležitosti  
proaktívna – reaktívna - selekcia založená na strate
- **Optimalizácia:** obohatenie zdrojov a zväčšenie rezerv pre dosiahnutie  
vybraného cieľa
- **Kompenzácia :** v situáciách znížených schopností pomocou alternatívnych  
stratégií minimalizujeme vplyvy obmedzení (Baltes, Smith, 2004)

### **Príklad maratónca** (Baltes, Carstensen, 2003)

<https://www.sport.cz/behani/odjinud/clanek/655574-atleticky-prizrak-ktery-se-vymyl-zakonum-a-to-v-95-letech.html>

<https://magazin.aktualne.cz/dobre-zpravy/do-65-let-ho-nenapadlo-behat-je-mu-74-a-maratony/r~682a7854cb9f11e3a09e0025900fea04/>

### **Stoletá paní Šrůtková: „Narozena 1918“**

<https://video.aktualne.cz/dvtv/zazila-masaryka-i-prvni-republiku-vzdy-se-mi-zi-rika/r~ab246e48d9ec11e89271ac1f6b220ee8/>





*„...sdílená přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází lidského životního cyklu, manifestovaná skrze procesy systematické, symbolické nebo reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich chronologického věku a/nebo na jejich příslušnosti k určité kohortě/ generaci.“*  
(Vidovičová, 2008, s. 113)

- Ageism towards older people: <https://www.youtube.com/watch?v=MqhEEAgyKZk>

Zatímco se budete dívat na video, запиšte jakékoli otázky, komentáře nebo nápady, které Vás napadnou. Přemýšlejte přitom nad tím, jaké jsou možné úrovně, projevy, zdroje a příklady ageismu.

### Příklad stereotypizace

- „Přemluv bábu“ (2010)
- Martha Issová, Jirka Mádľ
- <https://www.youtube.com/watch?v=MLfFhdcXJhA>
- „Přemluv Marthu a Jirku“(2012)



(zdroj: internet)

### Příklad diskriminace

- Šmejdi (2013)
- Sylvie Dymáková
- <https://www.youtube.com/watch?v=Zm8E-V3X2Bg>



(zdroj: internet)

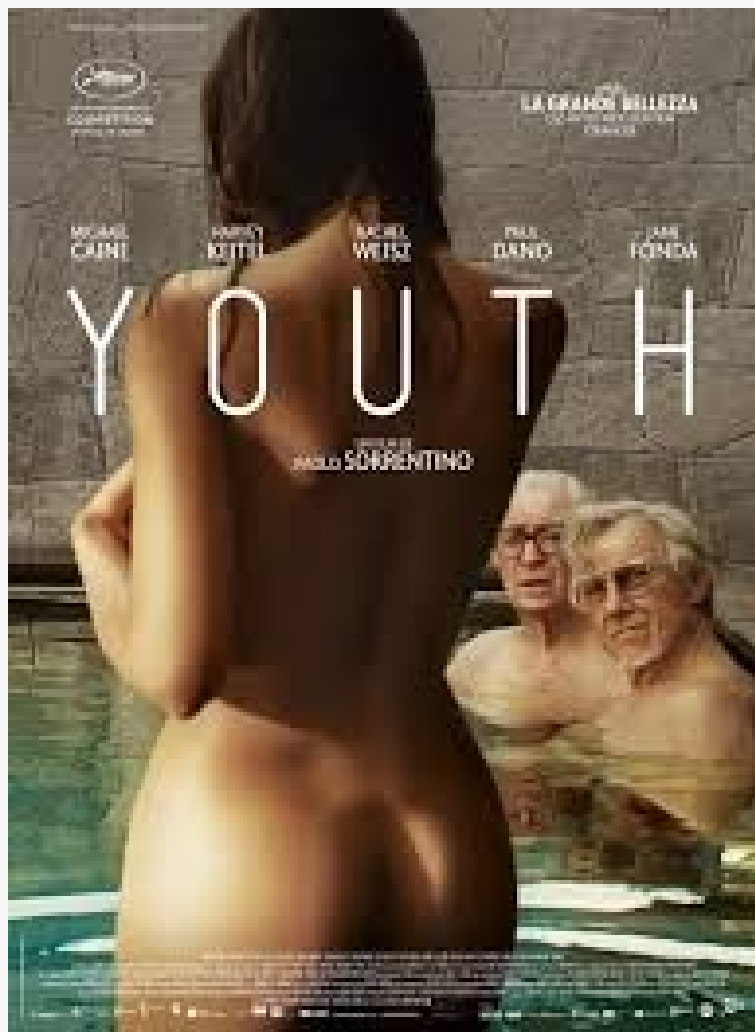
- Co je zajímavé na ageismu z psychologického hlediska?  
Cílem není skupina, jak je to třeba u rasismu, sexismu nebo xenofobie, nýbrž přirozené vývojové období (každého) člověka.

Jaká rizika může podle vás auto-ageismus představovat pro člověka a jeho individuální vývoj?

- Příklad studie  
Levy, B. R., Slade, M. D., Kunkel, S. R., Kasl, S. V. (2002). Longevity increased by positive self-perceptions of aging. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(2), 261-70  
„In Levy's longitudinal study of 660 people 50 years and older, those with more positive self-perceptions of aging lived 7.5 years longer than those with negative self-perceptions of aging.“  
(Levy et al., 2002)



## Nereflektovaný kult mladosti?



*"Zatiaľ čo demograficky staroby pribúda ,  
v kultúre, reklame, technike, médiách,  
hospodárstve a spoločnosti dominuje  
mladosť. Za takýchto podmienok jediná  
šanca starších ľudí spočíva v stratégii–  
nestárnuť. Staroba bude môcť mať  
budúcnosti iba vtedy, keď sa nepojme ako  
staroba ale ako neskoršia varianta  
mladosti. A presne to je nevyslovený  
požiadavok, ktorý moderná spoločnosť  
vnáša na starých: **aby zostali mladí.**"  
(Liessman)*

- Baltes, P. B., Baltes, M. M. (1990). *Successful Aging: Perspectives from the behavioral sciences*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Baltes, P. B., Smith, J. (2003). New frontiers in the future of aging: From successful aging of the young old to the dilemmas of the fourth age. *Gerontology*, 49(2): 123–35.
- Baltes, P. B., Carstensen, ?. (2003).
- Crosnoe, R., Elder, G. H. (2002). Successful adaptation to the later years: A life course approach to aging. *Social Psychology Quarterly*, 66(4), 39-328.
- Erikson (1986). Life Cycle Completed
- Gergen, K. J., Gergen, M. (2002). Positive ageing: Reconstructing the life course. In J. F. Gubrium, J. A. Hostein, *Ways of ageing*. S. 203-223. Malden: Blackwell Publishing.
- Havighurst, R. (1954). Flexibility and the social roles of the retired. *American Journal of Sociology*, 59(4), 309-311.
- Havighurst, R., Neugarten, B. L., Tobin, S. (1964). Disengagement and Patterns of Aging. *Journal of Gerontology*, 4.
- Katz, S. (2001). Growing older without ageing? Positive aging, anti-ageism, and anti-aging. *Generations*, 1.
- Newman, B. M., Newman, P. R. (2012, 2015). Development through life: A psychosocial approach.
- Levy, B. R., Slade, M. D., Kunkel, S. R., Kasl, S. V. (2002). Longevity increased by positive self-perceptions of aging. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(2), 261-70)
- Vidovičová, L. (2008). *Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovi univerzity.



FB stránka: **Stárnutí: Je věk jenom číslo?**

- Interdisciplinární předmět:  
SOC570 Sociální gerontologie: koncepty a kontroverze

**Ďakujem za pozornost.**